

DÜŞÜNCE DÜNYASINDA TÜRKİZ

Ulusal Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi

Yıl/Year: 16 • Sayı/No: 2 • Ağustos/August 2025

ISSN: 1309-601X

TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA KİMLİK PERSPEKTİFİ BAĞLAMINDA AFRİKA AÇILIMI

*Africa Initiative in the Context of Identity Perspective in Turkish
Foreign Policy*

Sibel PEKER

Bilim Uzmanı, Bağımsız Araştırmacı, Kahramanmaraş.

sibelbuyunduruk@gmail.com

ORCID: 0009-0002-8934-6819

Makalenin Türü: Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 20.05.2025

Kabul Tarihi: 02.06.2025

DOI: 10.59281/turkiz.1703006

Kaynak göstermek için:

Peker, S., (2025). Türk Dış Politikasında Kimlik Perspektifi Bağlamında Afrika
Açılımı. *Düşünce Dünyasında Türkiz*, 16(2): 189-219.

İletişim / Contact

29 Ekim Caddesi 2654. Sokak No: 1 Gölbaşı-Ankara/Türkiye

Tel: +90 312 460 1779 • Faks: +90 312 460 1789

www.tasav.org • iletisim@tasav.org • turkiz.dergi@tasav.org

TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA KİMLİK PERSPEKTİFİ BAĞLAMINDA AFRIKA AÇILIMI

Africa Initiative in the Context of Identity Perspective in Turkish Foreign Policy

Sibel PEKER

Bilim Uzmanı, Bağımsız Araştırmacı, Kahramanmaraş.
sibelbuyunduruk@gmail.com
ORCID: 0009-0002-8934-6819

Özet

Bu makale, dış politika ve kimlik ilişkisini temel alarak Türkiye'nin bölgesel etkisini artırma stratejilerini kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Dış politika kararları, yalnızca ulusal çıkarlar doğrultusunda şekillenmekle kalmaz, aynı zamanda devletin kimlik algısıyla da doğrudan ilişkilidir. Türkiye, uluslararası arenada kimliğini yeniden inşa ederken, dış politika hamlelerini askerî güç, ekonomik diplomasi ve kültürel diplomasi gibi çeşitli araçlarla desteklemektedir. Özellikle 2002 sonrası dönemde benimsenen dış politika yaklaşımı, Türkiye'nin küresel ve bölgesel ilişkilerindeki dönüşümü hızlandırmış, Afrika Açılımı gibi girişimler aracılığıyla çok boyutlu bir diplomasi anlayışını ortaya koymuştur. Afrika Açılımı, Türkiye'nin ekonomik, güvenlik ve kültürel diplomasi unsurlarını birbirini tamamlayan bir yapı içinde kullanmasını sağlamıştır. Ekonomik diplomasi çerçevesinde Türkiye, Eximbank ve DEİK gibi kurumlar aracılığıyla Afrika'daki ticari yatırımları desteklemiş, bölgesel ortaklıkları güçlendirmiştir. Askerî diplomasi ise güvenlik iş birlikleri ve kriz yönetimi süreçleriyle istikrar sağlamayı amaçlamış, Türkiye'nin kıtadaki stratejik konumunu pekiştirmiştir. Kültürel diplomasi kapsamında ise Maarif Vakfı, Yunus Emre Enstitüsü ve TİKA aracılığıyla eğitim ve kalkınma

projeleri yürütülerek Türkiye'nin yumuşak gücü pekiştirilmiştir. Sonuç olarak, kimlik ve dış politika arasındaki etkileşim, Türkiye'nin Afrika'daki diplomatik varlığını şekillendiren temel unsurlardan biri hâline gelmiş, uzun vadeli iş birliklerinin altyapısını oluşturmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türk Dış Politikası, Kimlik ve Diplomasi, Ekonomik Diplomasi, Kültürel Diplomasi, Türkiye-Afrika İlişkileri.

Abstract

This article provides a comprehensive analysis of the relationship between foreign policy and identity, emphasizing Türkiye's strategies to enhance its regional influence. Foreign policy decisions are not solely determined by national interests but are also deeply intertwined with the state's identity perception. As Türkiye rebuilds its identity in the international arena, it supports its foreign policy moves through various instruments such as military power, economic diplomacy, and cultural diplomacy. Particularly in the post-2002 period, Türkiye has pursued a multidimensional diplomatic approach, with initiatives such as the Africa Initiative demonstrating its evolving engagement in global and regional affairs. The Africa Initiative has enabled Türkiye to integrate economic, security, and cultural diplomacy into a cohesive framework. In economic diplomacy, institutions such as Eximbank and DEİK have facilitated investment and strengthened regional trade partnerships. Military diplomacy has contributed to regional stability through security cooperation and crisis management efforts, further solidifying Türkiye's strategic footprint. Meanwhile, cultural diplomacy, through institutions like Maarif Foundation, Yunus Emre Institute, and TİKA, has supported education and development projects, enhancing Türkiye's soft power. Ultimately, the interaction between identity and foreign policy has played a crucial role in shaping Türkiye's diplomatic presence in Africa, laying the foundation for long-term partnerships and cooperation.

Keywords: Turkish Foreign Policy, Identity and Diplomacy, Economic Diplomacy, Cultural Diplomacy, Türkiye-Africa Relations.

1) Dış Politika ve Kimlik İlişkisi

Dış politika ve kimlik, uluslararası sistem içindeki varlık amaçlarını ve stratejik hamlelerine yön veren karmaşık bir süreçtir. Devletlerin dış politikasında tarihî deneyimler, kültürel ve ideolojik olgular ve sosyolojik kurallar teorik bir bağlam sunarken; kimlik de, devletlerin dış politikasında anahtar ve belirleyici unsurdur. Bu bağlamda bir devlet dış politikasında uluslararası sistem içinde kendi kimlikleri doğrultusunda stratejilerini belirler ve manevra açılarını bu kimlik temelinde oluşturur (Davutoğlu, 2016: 6-11). Bunun yanı sıra devletler kimlik ile sadece dış politika stratejilerini belirlemekle kalmazlar, aynı zamanda dış politika süreçlerinde kimliklerini yeniden inşa ederler (Şahin, 2022: 2252).

Devletler, vizyonlarını ve amaçlarını planladıktan sonra; uluslararası sistem içindeki tehditler ile amaçları ve vizyonları doğrultusunda kimliklerini şekillendirirler. Bunu yaparken dış politikayı bir araç olarak kullanırlar. Yani; dış politika kimliğin uluslararası alana yansımasıdır. Kimlik devletlerin amaçlarını şekillendirirken, dış politika da kimliğin inşasında etkilidir. Bu yüzden devletler kimliklerini şekillendirirken aynı zamanda dış politikalarında vizyon odaklı söylemler geliştirirler. Bu söylemler hem dış politika pratiklerinde hem de kimlik oluşumunda oldukça önemlidir. Çünkü dış politika söylemleri, kolektif kimliğin dışa yansımasıdır (Şahin, 2022: 2252-2253).

Devletler, dış politika aracılığıyla hem mevcut kimliklerini hem de kurmak istedikleri yeni kimliklerini inşa ederler. Çünkü dış politika devletlerin uluslararası ilişkileri ve amaçları doğrultusunda rota çizen bir yol haritasıdır. Kimlik de sadece dış politika stratejilerini belirlemekle kalmaz, aynı zamanda dış politika sürecinde yeniden inşa edilir. Bu süreç, devletin kimlik algısıyla sıkı bir bağ içerisindedir. Örneğin, ulusal bağımsızlık ve değerlere vurgu yapan bir ülke, uluslararası alanda millî çıkarları ön plana çıkararak daha korumacı bir kimlik portresi çizecektir. Aynı şekilde, barış odaklı kimlik algısı ile hareket eden ülke, uluslararası alanda iş

birliğine dayalı bir kimlikle uluslararası alana uyum sağlayacaktır (Aydın-Düzgit, 2025: 7-10).

Kimlik ve dış politika arasındaki etkileşimi, tarihsel süreçlerde görmek oldukça mümkündür. Bir ülkenin geçmişte yaşadığı savaşlar, barışlar, anlaşmazlıklar veya çatışmalar, kimliğinin belirlenmesinde oldukça kritiktir (Davutoğlu, 2016: 52-58). Örneğin, tarihî travması olan bir toplum, bu travmayı aşmak amacıyla barışçıl bir dış politika izleyebilir. Bu tür bir yaklaşım, toplumsal dayanışmayı güçlendirirken, uluslararası arenada da olumlu bir imaj yaratabilir (Birlik, 2022: 118-119). Bu açıdan etkili bir dış politika planlamasının başarıya ulaşması, devletin ulusal kimliğini sağlamlaştırırken, başarısız politikalar ise kimlik krizlerine sebep olabilir. Böylece, kimlik ve dış politika arasındaki ilişki, düzenli bir döngü oluşturur ve bu döngü, dış politika ve kimliği etkili bir şekilde belirleyen süreçtir (Davutoğlu, 2016: 58).

Toplumun kimlik tanımlaması, devletlerin dış politika yönlerini de şekillendirebilir. Toplumsal hareketler ve kamuoyu baskısı gibi dinamiklerin etkisiyle, devlet dış politikasını daha insan odaklı bir kimlik etrafında şekillendirebilir. Belirli bir dış politika söylemine ya da politikalarına karşı duyarlılık gösterildiğinde, devlet bu söylem ve politikalarını tekrar gözden geçirebilir (Hale, 2003: 216-218). Devletlerin, toplumdan bağımsız bir şekilde yaptığı kimlik tanımlamaları, toplumda çatışmalara yol açabilir (Davutoğlu, 2016: 23). Örneğin, 12 Eylül Darbesi ile başlayan süreç ve 28 Şubat süreci, bu duruma verilebilecek somut örneklerdir.

Sonuç itibarıyla, dış politika ve kimlik arasındaki bağlantı devletlerin uluslararası sistem içindeki manevralarını analiz etmek için oldukça önemlidir. Bu bağlantı dinamik ve çift yönlü etkileşim içindedir. Dış politika kimliğe şekil verirken; kimlik de dış politikayı belirleyen bir etkidir. Bu açıdan devletlerin kimlik tanımlamasının ve dış politikalarının uluslararası alanda nasıl bir etkili olduğunu analiz etmek hem teorik hem de pratik açıdan oldukça önemlidir.

2) Türk Dış Politikası ve Bölgede Etkisini Artırma Politikaları

Türkiye, dış politikasını 2000'li yıllardan sonra bölgesel iş birlikleri çerçevesinde ulusal çıkarlarını korumayı amaçlayarak çok boyutlu diplomasi anlayışı ile şekillendirmektedir. Bu iş birliklerini gözetirken, ekonomik hedeflerini ve güvenlik çıkmazlarını da hesaplayarak uluslararası sistemde bu vizyon doğrultusunda hareket etmektedir. Türkiye, ekonomik ve güvenlik odaklı dış politika stratejileri üretirken bunları aynı zamanda kültürel ve siyasi diplomasi çerçevesinde ulusal çıkarlarını temel alarak yapmaktadır (Erhan, 2010: 14-22).

Türkiye çok boyutlu dış politika anlayışını, stratejik coğrafi konumuyla desteklemektedir. Doğu-batı ve kuzey-güney yönlü bağlantıları dış politikasını şekillendiren önemli faktörlerdendir ve bu kritik avantajını diplomatik ilişkilerinde kullanmaktadır.

Türkiye ilk etapta çok boyutlu dış politika anlayışına uygun olarak farklı birden çok uluslararası örgütlerle; BM, İslam İşbirliği Teşkilatı, D-8 ve NATO gibi örgütlerle iş birliğini artırmaya çalışmaktadır. Türkiye bu dış politika anlayışı ile uluslararası alanda aktif ve etkili olmak için jeostratejik konumunu avantaja çevirerek geleneksel olmayan ikili ilişkiler geliştirmeye önem vermeye başlamıştır. Bu doğrultuda Asya, Afrika ve Latin Amerika gibi bölgelerde stratejik ortaklar edinerek, uluslararası alanda daha geniş bir alanda etkin olmaya çalışmaktadır (Aras, 2011: 26-27).

Türkiye'nin çok boyutlu dış politika anlayışı doğrultusunda coğrafi konumunun getirdiği sorumluluk ile Kafkaslar, Balkanlar ve Ortadoğu gibi kilit bölgelerde etkin rol oynamaktadır. Bu bölgelerde çeşitli iş birlikleri kurarak, altyapı projeleri, enerji güvenliği, ekonomik ortaklıklar kurmaktadır. Bu doğrultuda Asya ve Avrupa arasındaki ticaretin kesintisiz şekilde ilerlemesini sağlamak için girişimlerde bulunmaktadır. Örneğin; Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı (TANAP) projesi enerji güvenliği açısından Türkiye'nin önemli bir konumda olduğunu göstermektedir. Ayrıca Akdeniz'de

yetki alanı ile yaşanan gerilimler doğrultusunda da müzakereler sürdürmektedir (Kardaş ve Erdağ, 2012: 177).

Türkiye tarihsel ve kültürel mirası ve küresel jeopolitik değişimler doğrultusunda bölgesel ve küresel alanda etkin olmak için stratejik adımlar atmaktadır. Bu doğrultuda, askerî, ekonomik ve kültürel unsurları bir araya getirerek diplomatik gücünü ve siyasal etkisini pekiştirmektedir. Ayrıca, çok boyutlu dış politika anlayışı çerçevesinde doğu-batı ve kuzey-güney yönlü bağlantılarını kullanarak güvenlik, ekonomik ve diplomatik ilişkilerini güçlendirmektedir. Türkiye, bölgesel iş birlikleri geliştirip stratejik ortaklıklar kurarak hem ulusal çıkarlarını korumayı hem de küresel sistemde daha etkin bir aktör olmayı hedeflemektedir. Bu çerçevede, Türkiye'nin diplomatik girişimleri, yerel ve uluslararası aktörlerle yürüttüğü çok taraflı müzakereler aracılığıyla küresel karar mekanizmalarında daha etkin bir rol üstlenmesine olanak tanımaktadır.

2.1) Askerî Güç Kullanımı

Türkiye, bölgesel etkisini güçlendirmek için askerî stratejilerini yalnızca savunma amaçlı değil, aynı zamanda etkin bir diplomatik araç olarak kullanmalıdır. Coğrafi olarak Asya ve Avrupa'nın kesişim noktasında yer alması, Türkiye'nin askerî gücünü hem savunma politikaları çerçevesinde hem de bölgesel ittifaklarını belirlemesine olanak sağlamaktadır. Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK), yalnızca sınır güvenliğini sağlamakla kalmayıp, uluslararası askerî iş birlikleri ve barış koruma mekanizmaları aracılığıyla Türkiye'nin dış politika stratejilerine yön vermektedir (Öcal, 2010: 293).

Türkiye, bölgesel istikrarı sağlamak için askerî gücünü stratejik bir araç olarak kullanmakta olup, bu gücü yalnızca güvenliğin teminiyle sınırlamamaktadır. S-400 alımı, ulusal savunma kapasitesini artırma çabalarının bir parçası olup, NATO içerisindeki güç dengelerini etkileyen önemli bir gelişme olmuştur. Çünkü ABD S-400 alımının NATO ortaklığına uymadığı fikriyle hareket edip, Türkiye'yi F-35 Müşterek Taarruz Uçağı Projesi ortaklığından

çıkarma kararı almıştır. Ayrıca Türkiye'ye teslim edilmesi gereken F-35 savaş uçakları, teslim edilmemiş ve teslim süresi askıya alınmıştır (BBC Türkçe, 2019).

Türkiye'nin askerî müdahaleleri, terör tehditleri karşısında alınan müdahalelerin yanında, bölgesel istikrarı sağlamak ve ulusal çıkarları korumak için gerçekleşmiştir. Bu bağlamda Suriye krizinde Türkiye'nin askerî müdahaleleri sınır güvenliği ve bölgesel istikrar için Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı harekâtları gibi askerî operasyonlarla şekillenmiştir (Demir, 2021: 544-546).

Libya'daki iç savaş ise, Türkiye'ye bölgesel çıkarlarını koruma fırsatı sunmuştur. Bu bağlamda Türkiye'nin Libya'daki askerî varlığı yalnızca güvenlik düşüncesiyle değil, aynı zamanda enerji ve diplomasi unsurlarını da kapsayan geniş çaplı bir dış politika yaklaşımını içermektedir. Türkiye, Ulusal Mutabakat Hükümeti'ni destekleyerek bölgede istikrarın sağlanmasına katkı sağlamış, askerî ve diplomatik yollarla sürece dâhil olmuştur. Türkiye'nin Libya'daki askerî ve diplomatik varlığı, Akdeniz'deki çıkarları doğrultusunda şekillenmiş olup, bölgedeki doğal kaynaklar ve denizlerdeki yetki paylaşımı konusundaki rekabetle ilgilidir (Uzunöner, 2023: 31).

Türkiye'nin NATO ile olan ittifakları, Orta Doğu ve Balkanlardaki askerî varlığı, güvenlik ve stratejik açıdan Türkiye'ye avantaj sağlamaktadır. Türkiye'nin etkili dış politika hamleleri, askerî gücün yalnızca teknik kapasiteyle sınırlı olmadığını ortaya koymaktadır. Bu durum, askerî gücün etkin bir şekilde yönetilmesi ve ulusal çıkarları gözetken bir strateji ile yönlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır (Rustamov, 2007).

2.2) Ekonomik Diplomasi

Ekonomik diplomasi, Türkiye'nin dış politikada bölgede etkili olma amacıyla kullandığı araçlarından biridir. Ticaret yolları, enerji güvenliği ve altyapı yatırımları, Türkiye'nin komşularla iyi geçinme politikası doğrultusunda ekonomik iş birlikleri geliştirmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu yatırımlar Türkiye'nin dış ticaret

hacmini genişletirken, uluslararası rekabet gücünü de artırmaktadır. Ayrıca Türk özel sektörüne sağlanan finansal destek, firmaların küresel pazarlarda daha rekabetçi olmasına yardımcı olmakta ve bu doğrultuda Türkiye'nin ekonomik büyümesine doğrudan katkıda bulunmaktadır. Bu durum Türkiye için yalnızca ekonomik büyüme demek değil aynı zamanda uluslararası alanda aktör olması içinde önemli bir adımdır (Durakçay ve Canveren, 2017: 255).

Türkiye'nin ekonomik diplomasisi ticaret ve yatırım temelinin yanında kültürel ve siyasi diplomasi ile entegre bir şekilde oluşturulmaktadır. Geleneksel dış politika anlayışına göre ekonomik diplomasi sert güç; "Sert güç, devletlerin uluslararası alanda etkili olabilmek için ekonomik yaptırımlar, askeri operasyonlar zorlayıcı diplomasi gibi baskıcı yöntemleri kullanmasıdır" (Wilson, 2005: 114) şeklinde ele alınırken; günümüzde ekonomik, kültürel ve siyasi unsurlar ile birlikte değerlendirilmekte ve akıllı güç olarak tanımlanmaktadır. Türkiye, ekonomik diplomasiyi aslında yumuşak güç; "Joseph S. Nye, yumuşak güç kavramını, bir ülkenin uluslararası alanda istediğini zorlayıcı yöntemler yerine cazibe ve ikna yoluyla elde etme politikası olarak tanımlamıştır. Bu güç biçimi, doğrudan kontrol veya ekonomik baskıdan ziyade, kültürel ve ideolojik çekiciliğe dayanır" (Nye, 2004: 91) olarak tanımlanan kültürel ve siyasi diplomasi unsurlarıyla birleştirerek, akıllı güç stratejisi çerçevesinde dış politika yapım sürecinin önemli bir bileşeni hâline getirmiştir.

Türkiye'nin ticaret merkezi 1996'da imzalanan Gümrük Birliği1 antlaşmasıyla Avrupa'yı işaret etse de 2000'li yılların ortalarından itibaren Türkiye, Asya ve Afrika'da da etkili olmayı hedeflemiştir (Ateş, 2019: 27). Küresel ekonomik krizlerin getirdiği olumsuzluklara rağmen ve ekonomik hacmini genişletmek isteyen Türkiye, 2001'de yaşadığı ekonomik kriz sonrası bile kısır bir döngü içine girmemiştir (Ekinci, 2013: 109). 2001 krizinden sonra Türkiye, sadece bölgesel ticaret genişlemesine odaklanmamış, aynı

zamanda stratejik yatırım politikalarıyla ekonomik diplomasi vizyonunu daha kapsamlı hâle getirmiştir.

Türkiye uluslararası alanda etkin olmak için dış ticaret politikalarını bölgesel ve küresel ekonomik diplomasi stratejileriyle uyumlu olarak şekillendirmektedir. Türkiye'nin dış ticaret politikaları, yalnızca ekonomik faktörlerle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda siyasi dinamiklerden de etkilenmektedir. Küresel ekonomik krizler, döviz kurlarındaki dalgalanmalar ve jeopolitik gerilimler, dış ticaret stratejilerinin sürekli olarak gözden geçirilmesini gerektirmiştir. Alternatif pazar arayışları ve ekonomik esneklik, Türkiye'nin dış ticaret politikalarının temel prensipleri hâline gelmiş ve bu süreçler ekonomik büyüme hedefleriyle paralel şekilde ilerlemiştir (Öğütçü, 1998: 21-26).

Ticaret anlaşmaları, yatırım projeleri (özellikle de altyapı ve sanayi yatırımları) ve kalkınma stratejileri ile şekillenen bu stratejiler, Türkiye'nin uluslararası ilişkilerdeki etkinliğini artıran çok yönlü bir dış politika anlayışını yansıtmaktadır. Örneğin, Türkiye, kültürel ve ideoloji olarak benzer olduğu Ortadoğu ve Balkanlar gibi bölgelerde farklı ticaret anlaşmaları ve ekonomik iş birlikleri aracılığıyla etki alanını genişletmiştir. Bu çabalar, sadece ikili ilişkilerin geliştirilmesi değil, aynı zamanda çok taraflı platformlarda Türkiye'nin söz sahibi olmasını da pekiştirmektedir (Ateş, 2019: 259-260).

Türkiye'nin enerji güvenliği ve sürdürülebilir kalkınma stratejileri, bölgesel güç olma hedefi doğrultusunda kritik bir rol oynamaktadır. Türk firmalarına sağlanan finansal destekler, özel sektörün küresel pazarlarda daha rekabetçi olmasını sağlarken, Türkiye'nin dış ticaret politikası ekonomik büyümeyi destekleme, uluslararası pazarlarda rekabet gücünü artırma ve dış ekonomik bağımlılıkları minimize etme amacını taşımaktadır. Bu bağlamda Türkiye, Kafkasya ve Orta Asya'daki enerji kaynaklarını Avrupa'ya taşıyan projelerde kilit bir aktör olarak konumlanmaktadır. TANAP üzerinden Azerbaycan'dan gelen doğal gazın Avrupa'ya

ulaştırılması, Türkiye'nin enerji güvenliği açısından kritik bir adımdır (Özev, 2017: 49). Bölgesel iş birlikleri ekonomik, siyasi ve diplomatik alanlarda bütünleştirici bir etkiye sahip olup, uluslararası sistem içinde stratejik hamle oluşturmaktadır. Türkiye'nin enerji stratejisi, güzergâh ve kaynak çeşitlendirmesi sağlayarak enerji arz güvenliğini güçlendirmeyi hedeflemektedir. Ayrıca, yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi ve enerji verimliliğinin artırılması, sürdürülebilir kalkınma açısından önemli bir yere sahiptir (Özev, 2017: 7-10). Bu çerçevede kalkınma yardımları, Türkiye'nin dış politikasında ekonomik etkilerin önemli bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. Türkiye, birçok gelişmekte olan ülkeye teknik ve mali destek sağlayarak hem insani yardım projeleri hem de kalkınma iş birlikleri aracılığıyla uluslararası etkisini artırmaktadır. Bu yardımlar, Türkiye'nin uluslararası arenadaki prestijini ve etkinliğini güçlendirmektedir (Eyilik. 2019: 83-85).

Kalkınma yardımları kapsamında Türkiye, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) gibi kuruluşlar aracılığıyla dış politikada ekonomik ve siyasi etkisini artırmaya yönelik adımlar atmaktadır. Türkiye'nin kalkınma yardımları politikası çerçevesinde, TİKA öncülüğünde gerçekleştirilen çalışmalar, ekonomik ve sosyal kalkınmayı desteklemek amacıyla altyapıdan eğitime, sağlıktan tarıma kadar birçok alanda etkin rol oynamaktadır. Özellikle Afrika ve Orta Doğu'ya yönelik olan kalkınma destekleri, Asya'ya yapılan yardımlardan sonra gelmektedir. Bu bölgelerin tercih edilmesi öncelikli olarak tercih edilmesi kültürel ve ideolojik yakınlık açısından değerlendirilebilir. Bu açıdan Türkiye'nin bu bölgelerde yaptığı kalkınma stratejileri bölgesel ekonomik ve siyasi entegrasyonu sağlarken, bu bölgelerdeki etkinliğini daha da sağlamlaştırmaktadır (Tosunoğlu, 2015: 16, 20-25). Bunlara ek olarak, Türk Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK), Türkiye'nin uluslararası ekonomik diplomasi stratejisini belirleyerek ticaret, yatırım ve yumuşak güç unsurlarını bir araya getirmektedir. Eğitim,

kültür ve insan kaynakları alanındaki iş birlikleri, Türkiye'nin küresel imajını güçlendirirken ekonomik ilişkileri güçlendirmektedir (DEİK, 2025).

Türkiye, dış ticaret ve yatırım stratejilerini kalkınma yardımlarıyla destekleyerek ekonomik büyümesini güçlendirmekte, bölgede ve küresel sistemde etkinliğini artırmaktadır. Ancak, kalkınma yardımları yalnızca ekonomik kazanç sağlamak için değil, aynı zamanda kültürel ve siyasi iş birliklerini güçlendirerek uzun vadeli ilişkiler kurmak amacıyla kullanılmaktadır. Bu strateji, Türkiye'nin uluslararası alandaki etkisini genişletmesini ve küresel diplomaside daha güçlü bir aktör olmasını sağlamaktadır.

2.3) Kültürel Diplomasi

Kültürel diplomasi, uluslararası ilişkilerde toplumlar arası etkileşimi güçlendirmek için kamu diplomasisinin önemli bir unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültür, bir toplumun geçmişten günümüze taşıdığı birikimleri ifade ederken; diplomasi, devletlerin diğer aktörlerle kurduğu ilişkileri düzenleyen bir mekanizma olarak görülmektedir. Kamu diplomasisi ise; devletlerin doğrudan uluslararası kamuoyuna hitap ederek kendileri hakkında olumlu bir izlenim oluşması açısından izlediği stratejisidir. Bu bağlamda kültürel diplomasi, toplumların tarihî ve kültürel birikimlerini içeren, devletlerin bu birikimleri uluslararası ilişkilerde etkili olabilmek adına kullandığı tamamlayıcı bir diplomasi aracı olarak değerlendirilmektedir (Ateş, 2023: 19-21).

Kültürel diplomasi, Soğuk Savaş dönemi ve sonrasında uluslararası alanda bir iletişim aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Türkiye'de ise ancak 1990'lı yıllardan sonra kullanılmaya başlanmış ve dış politika stratejilerine dahil edilmiştir (Bulut, 2019: 3-4). Bu süreçte kültürel diplomasi hem uluslararası alanda hem de Türkiye'de etkili bir dış politika stratejisi olarak öne çıkarken, dilin bu kapsamda etkili olduğu ortaya çıkmıştır (Purtaş, 2013: 5). Nitekim, Türkiye'nin kültürel diplomasi kapsamında Yunus Emre Enstitüsü aracılığıyla Türkçeyi uluslararası alanda

teşvik etmesi ve kültürel ile akademik iletişimi güçlendirmeyi hedeflemesi, dilin bu süreçteki kritik rolünü ortaya koymaktadır.

Türkiye'nin özellikle 2000'li yıllardan itibaren dış politika hamlelerinde kültürel diplomasi temelinde olumlu yönde değişim olduğu gözlenmektedir. Türkiye öncelikle proaktif dış politika söylemiyle hareket etmiş, komşularla sıfır sorun politikası izlemiş ve kültürel diplomasi, Türkiye'nin yeni dış politika vizyonunun temel unsuru olmuştur. Bu bağlamda sert güç unsurları olan ekonomik ve siyasi faktörler, yumuşak güç ile birleştirilerek akıllı güce dönüştürülmüş ve Türkiye bunu dış politika hamlelerinde kullanmıştır. O yüzden kültürel diplomasiyi sadece kültür alışverişi olarak tanımlamak Türkiye açısından eksik olacaktır. Ekonomik girişimler ve askerî gelişmeler baskı unsuru olarak kullanılmamış, bilakis kültürel diplomasi kapsamında kullanılmaya yönelik bir stratejik hamle olarak değerlendirilmiştir (Yatağan, 2018: 85).

Kültürel diplomasi değişen sistem içerisinde devletlerin stratejik hamlelerine zemin hazırlamıştır. Türkiye de kültürel diplomasiyi stratejik dış politika hamleleriyle birleştirerek uluslararası alanda ve bölgede etkili olmak için kullandığı önemli bir araç olarak kullanmıştır. Sanat, eğitim, akademi, insani diplomasi faktörleriyle kendini bölgede sağlam bir kimlikle konumlandırmak isteyen Türkiye, küresel düzeyde etkisini artırmaktadır. Ayrıca bölgede sorunlarla ilgilenmek ve düzenleyici rol üstlenmek, 'model ülke' olarak anılmak ve bölgeye örnek olmak da kültürel diplomasi kapsamında yorumlanabilir (Çavuş, 2012: 27).

Türkiye'nin kültürel diplomasisi, tarihî bağları ve kimlik inşası ile doğrudan bağlantılıdır. 16 Türk devleti gibi büyük bir tarihî geçmişe sahip olan Türkiye, Balkanlar, Kafkasya, Orta Asya, Orta Doğu, Afrika gibi bölgelerde kültürel ve tarihî mirasını diplomatik bir araç olarak değerlendirmektedir. Türkiye, bu tarihsel ve kültürel mirasını kültürel diplomasi kapsamında bölgesel bir politika aracı olarak değerlendirerek, uluslararası alandaki etkisini artırmayı amaçlamaktadır (Çavuş, 2012: 29). Bu bağlamda,

Türkiye'nin kültürel diplomasi araçları arasında yer alan Yunus Emre Enstitüsü, TİKA, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) ve Maarif Vakfı, ülkenin bölgesel ve uluslararası alandaki etkinliğini artırmak amacıyla dış politika hamlelerinde kullanılan başlıca kurumlar arasında bulunmaktadır. Türkiye, dil ve kültür merkezleri, eğitim projeleri ve kültürel diplomasi araçları aracılığıyla uluslararası alanda görünürlüğünü artırarak hem bölgesel etkinliğini güçlendirmekte hem de kimlik inşa sürecine katkıda bulunmaktadır (Çavuş, 2012: 31).

Bu kurumlar sayesinde Türkiye, uluslararası ilişkilerinde güven inşa ederek kültürel etkileşimi güçlendirmekte ve dış politikasının kimlik inşası boyutuna katkıda bulunmaktadır. Özellikle YTB, Maarif Vakfı ve Yunus Emre Enstitüsü Afrika, Ortadoğu ve Orta Asya'daki eğitim, burs, dil ve kültür çalışmalarıyla Türkiye'nin kültür mirasını uluslararası alana taşıyarak, Türkiye'nin kimliğinin daha görünür hâle gelmesini amaçlamaktadır (Çavuş, 2012: 31).

Türkiye'nin kültürel diplomasisi, film ve dizi gösterimleri, konserler, sanat sergileri ve festivaller gibi etkinlikler aracılığıyla güçlü bir şekilde gözlemlenebilir. Kültürel faaliyetler, Türkiye'nin küresel düzeyde görünürlüğünü artırırken, yerel halklarla etkileşimini de güçlendirmektedir. Bu etkileşimler, yalnızca siyasi, askerî ve ekonomik diplomasi ile sınırlı kalmayıp, kültür diplomasiye de yer verip akıllı güç mantığı ile bütüncül bir diplomasi anlayışının temel unsurlarından biri haline gelmektedir (Mazlum, 2025: 21). Türkiye kimlik inşa sürecinin bir parçası olarak kültürel diplomasiyi etkin şekilde kullanmaktadır. Kültürel diplomasiyi kimlik inşa sürecinde kullanarak aynı zamanda bölgede etkisini artırmaktadır. Bu doğrultuda Türkiye hem kültürel mirasını ve değerlerini geniş kitlelere ulaştırmakta hem de kültürel diplomasiyi, yalnızca bir iletişim aracı olmanın ötesine geçirerek ülkenin dış politika stratejisinin ayrılmaz bir parçası hâline getirmiştir.

3) Türkiye Dış Politikasında 2002 ve Sonrası Dönem

Türkiye'nin Afrika'daki açılım politikası, 1998 Afrika Eylem Planı ile kurumsal bir çerçeve kazanmış ve büyükelçilik sayısının artırılmasıyla kıtadaki diplomatik etkisini genişletmiştir (ORSAM, 2012: 8-9). Açılımın ikinci aşamasında, kalkınma yardımları ve ekonomik iş birlikleri ön plana çıkmış, TİKA ve Maarif Vakfı aracılığıyla kıtada uzun vadeli projeler yürütülmüştür.

Türkiye'nin Afrika'ya yönelik dış politikası, 2002 sonrası kimlik temelli bir stratejiyle yeniden şekillenmiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidarıyla ekonomik ve diplomatik hedeflerin ötesine geçen bu yaklaşım, Afrika ülkelerinin Türkiye'yi nasıl konumlandığı ve iş birliği süreçlerine katılımını daha önemli hâle getirmiştir (Özkan & Akgün, 2010: 525-546). Bu dönüşümün temelinde, Türkiye'nin uluslararası alanda küresel kimliğini güçlendirme çabası ve Afrika ile kurulan tarihsel bağların diplomatik çerçevede yeniden yorumlanması bulunmaktadır (Karagül & Arslan, 2013: 27). Özellikle 1998 yılında kabul edilen Afrika Eylem Planı ve 2002'de kimlik temelli söylemle benimsenen yeni yaklaşım, Türkiye'nin Afrika politikasında vizyoner bir dış politika hamlesi gerçekleştirmesine olanak sağlamıştır. Uluslararası akademik çalışmalara göre, Türkiye'nin Afrika'daki kalkınma projeleri ve altyapı yatırımları, kıta ülkeleri için uzun vadeli iş birliği modeli sunmaktadır (Dudlák, 2024: 17).

Türkiye'nin Afrika'daki kalkınma yardımları, yalnızca ekonomik bağlar kurmaktan öte kıtanın sürdürülebilir kalkınma hedeflerini destekleme açısından kritik bir rol oynamaktadır. Afrika perspektifinden bakıldığında, Türkiye'nin bölgedeki ekonomik etkisi, altyapı projeleri ve ticaret anlaşmalarıyla giderek artmakta ve bu süreç Afrika ülkelerinin kalkınma stratejileri ile uyum göstermektedir (OECD DAC, 2022: 89). Türkiye'nin Afrika'daki kalkınma yardımları, özellikle eğitim, sağlık ve altyapı gelişimi açısından kıtadaki sürdürülebilirlik hedefleri ile örtüşmektedir (MFA, 2022: 103). Bu kalkınma yaklaşımı, Türkiye'nin kimlik

temelli dış politika vizyonu ile da uyumlu olup, bölgesel iş birliği mekanizmalarını güçlendiren bir model olarak değerlendirilmektedir (Davutoğlu, 2016: 208).

2003 yılı itibarıyla Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından "Afrika Ülkeleri ile Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi" gerçekleştirilmiş ve bu yönde birçok politikalar üretilmiştir. 2005 yılı, Türkiye-Afrika ilişkilerinde önemli bir dönüm noktası olmuş, bu süreçte ilişkilerin daha da güçlendirilmesine yönelik adımlar atılmıştır. Türkiye bu dönemde 2005 yılını "Afrika Yılı" ilan etmiş, Afrika ile ilişkilerin daha da ilerlemesine yönelik vizyoner adımlar atılmıştır. Bu doğrultuda, mevcut büyükelçiliklerin yanı sıra yeni diplomatik misyonların açılması planlanmıştır (Efe, 2015: 167).

2008 yılında düzenlenen I. Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi ise iki taraf arasındaki ilişkilerin kurumsallaşmasına katkıda bulunmuştur. Türkiye bu süreçte Afrika Birliği tarafından 'stratejik ortak' ilan edilmiştir (Asa, 2024: 156). Bu kurumsallaşma iş birliğinin daha sistemli bir şekilde ilerlemesine zemin hazırlamıştır. Ayrıca Türkiye'nin 2010 yılında kabul edilen Afrika Strateji Belgesi'nin de uygulamaya koymasıyla Afrika açılım projesini tamamlanmıştır. İlişkilerin her alanda derinleşmeye ve çeşitlenmeye başladığı bu dönem "Türkiye-Afrika Ortaklığı" şeklinde tanımlanmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2024).

Türkiye'nin 2003 sonrası yapmış olduğu bu açılım, sadece diplomatik bir hamle değil, aynı zamanda kimlik inşası sürecinin bir yansıması olarak adlandırılabilir. Türkiye, Osmanlı mirasını sahiplenerek ve İslam ortak paydasını vurgulayarak Afrika'da kültürel ve tarihsel bağları olan bir aktör olarak konumlanmış, kıta ile ilişkilerini bu kimlik çerçevesinde şekillendirmiştir (Hazar, 2023: 11-13).

2005 yılının 'Afrika Yılı' ilan edilmesi ve 2008'de Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi'nin gerçekleştirilmesi, Türkiye'nin kimlik temelli Afrika yaklaşımının kurumsal düzeyde güçlenmesine katkı sağlamıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2018). Batı'dan farklı olarak

Türkiye'nin sömürgecilik geçmişinin olmaması, Afrika ile ilişkilerinde olumlu bir tavır oluşturmuştur. UNESCO bu durumu kapsamlı çalışmalarında ele almış ve kıtanın ekonomik, politik ve kültürel yapısının nasıl geliştiği açıklanmıştır. Türkiye'nin Afrika ile sömürgecilik geçmişi olmayan ülkeler arasındaki konumu, ilişkilerin doğal gelişmesine ve karşılıklı fayda sağlayan iş birliklerinin kurulmasına katkı sağlamaktadır (UNESCO, 1991). Türkiye, bu açılımlarla esasında Afrika ile karşılıklı faydaya dayalı bir iş birliği modeli sunarak uluslararası alanda özgün bir kimlik oluşturmaya çalışmaktadır (Oğurlu, 2017: 53).

2008 sonrası süreçte, Türkiye'nin Afrika'daki varlığı, geçici bir siyasi hamle olarak değil, karşılıklı siyasi ve sosyo-kültürel bağlara dayanan uzun vadeli bir ortaklık olarak yeniden inşa edilmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'nin bölgesel güç olma arzusu, beş asır önce kurulan kurumsal bağları güçlendirme ve ekonomik ortaklığın sunduğu fırsatlardan faydalanma hedefiyle paralel ilerlemektedir (Turhan, 2024: 12).

Türkiye'nin Afrika ile ilişkilerinde önemli noktalardan birisi de 2009-2010 yıllarında Birleşmiş Milletler güvenlik Konseyi'nin geçici üyeliğine seçilmiş olmasında Afrika ülkelerinin katkısı büyüktür. Afrika'nın bu yaklaşımı, karşılıklı iş birliğini temel alan ilişki ağının gelişmesine ve daha sağlam bir diplomatik zeminin oluşmasına katkı sağlamıştır. Öyle ki, Türkiye büyükelçilik sayısını artırmış ve diplomatik temsilciliklerin sayısını da yükseltmiştir. Buna ek olarak TİKA, AFAD, Yunus Emre Enstitüsü, Maarif Vakfı, Türkiye Diyanet Vakfı, Anadolu Ajansı, Türk Hava Yolları gibi kurumlar aracılığıyla kültürel, eğitim, insani yardım, medya ve ekonomik iş birliği alanlarında Afrika'da etkili olmaya başlamıştır (Çavuşoğlu, 2017: 118-122).

2011 yılında Somali'de yaşanan insanlık krizi üzerine İslam Konferansı Örgütü'nü ilk defa Türkiye'yi İstanbul'da acil gündemle toplantıya çağırması ve toplantıya katılmak üzere İstanbul'a gelen Somali Cumhurbaşkanı Şeyh Şerif Ahmet ile o dönemde Başbakan

Recep Tayyip Erdoğan ve Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ile görüşmüştür. Türkiye, bu bağlamda, krizi dünya gündemine taşımak ve çözüm bulmak amacıyla yoğun çaba sarf etmiştir. Bunun sonucunda, Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ve Türk Kızılayı'nın yanı sıra iş adamları, medya mensupları, çok sayıda şarkıcı ve magazin dünyasında bulunan kişilerin de yer aldığı bir heyetle Somali'ye gidilmiş ve Türkiye'nin, buradaki insanlık krizinin dünya kamuoyuna duyurulması için bu süreçte aktif bir şekilde yer aldığı gözlemlenmiştir (Özkan, 2012: 660).

Türkiye, Afrika'da Osmanlı mirasını sahiplenerek ve İslam ortak paydasını vurgulayarak kültürel ve tarihsel bağları olan bir aktör olarak konumlanmış, kıta ile ilişkilerini bu kimlik çerçevesinde şekillendirmiştir. Afrika'daki Türkiye'nin diplomatik ve kalkınma odaklı stratejisi, Osmanlı döneminden itibaren kıta ile kurulan ilişkilerin günümüz politikalarına nasıl yansıdığını göstermektedir (Özkan, 2012: 674- 675). Bu minvalde II. Afrika Müslüman Dini Liderler Zirvesi'ne Diyanet İşleri Başkanlığı ev sahipliği yapmış ve Başbakanın himayelerinde İstanbul ve Ankara'da gerçekleşmiştir. Türkiye, Afrika'daki açılımlarıyla küresel siyasette dış politikasını yeniden tanımlamıştır. Kültürel, ekonomik ve insani boyutları ön planda tutan çok yönlü bir tavırla Afrika Kıtası ile ilişkilerini yeniden canlandırmaya başlamıştır (Oğurlu, 2017: 53). 2017'den itibaren Türkiye'nin Afrika'ya yönelik açılım politikası, Afrika Ortaklık Politikası'na dönüşmüştür (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2025). Bu bağlamda Türkiye'nin 6-11 Ocak 2013 tarihinde dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından Gabon, Nijer ve Senegal'e gerçekleştirilen ziyaretler, Afrika ile ilişkilerin çok yönlü geliştirilmeye çalışıldığını göstermektedir. Nitekim İhracatçılar Meclisi Başkanı Mehmet Büyükekşi de Gabon'da STK temsilcileriyle gerçekleştirdiği görüşmede "Afrika kıtası bize fiziken uzak bir coğrafya. Ancak gönlümüz size çok yakın. Bunun için Türkiye son yıllarda Afrika'ya büyük önem veriyor. Afrika kıtasında tüm ülkeler ile hem dostluğumuzu daha da derinleştirmek hem de yatırım ve ticaret ilişkilerimizi geliştirmek için büyük çaba sarf ediyoruz"

ifadeleriyle Türkiye'nin Afrika'daki çok boyutlu diplomasi anlayışını gözler önüne sermiştir (Türkiye İhracatçılar Meclisi, 2013).

19-21 Kasım 2014 tarihinde Türkiye ile Afrika arasında II. Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi gerçekleştirilmiştir. İlki 2008'de yapılan iki zirve arasında Afrika ile ilişkilerde oldukça önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. En temel hâliyle, 2008-2014 tarihleri arasında açılan büyükelçilik sayısı 25'i bulmuştur. Bu zirvede 2015-2019 dönemine ilişkin Ortak Uygulama Planı kabul edilmiş ve sonraki zirvenin 2019 yılında Türkiye'de yapılmasına karar verilmiş, sonra 2020 yılına ertelenmiştir (SAM, 2025).

Türkiye ile Afrika iş birliği kurmak için 2019 yılı için planlanan zirveyi beklememiştir. Ekonomik, ticari, kültürel, eğitim, sağlık, güvenlik, savunma sanayii, tarım, enerji ve kalkınma olaylarında birçok somut proje, yatırım ve iş birliği programı ile somut adımlar devam etmiştir (Özkan, 2010: 93). Bu bağlamda; Afrika El Sanatları ve Kültür Evi projesi, 25 Mayıs 2016 tarihinde, Afrika kıtasının sosyal kalkınma çabalarına katkı sağlamak amacıyla, Emine Erdoğan'ın himayesinde hayata geçirilmiştir (MÜSİAD, 2025). 2-3 Kasım 2016 tarihlerinde Türkiye-Afrika Ekonomi ve İşbirliği Forumu gerçekleştirilmiş; 27-28 Nisan 2017 tarihlerinde ise Türkiye-Afrika 1. Tarım Bakanları Toplantısı ve Tarım İş Forumu'nda, "Afrika'ya sadece Afrika'nın kaynaklarını keşfetmek için gitmiyoruz, Afrika'yı Afrika'yla birlikte kalkındırmak amacıyla projelerle geldik." denilmiştir (DEİK, 2025).

21-22 Aralık 2016 tarihinde II. Uluslararası Türkiye-Afrika İlişkileri Sempozyumu, TİKA iş birliği ile gerçekleştirilen Türkiye ile Afrika arasındaki çok yönlü ilişki ağının göstergelerinden biridir. İlişkilerin güçlenmesinde üniversitelerin önemi özellikle vurgulanmıştır. Sempozyumda özellikle Müslüman ülkelerin eğitim kurumlarıyla ilişkilerini geliştirmek amacıyla çeşitli girişimlerde bulunduğu ve Türkiye'nin bu ülkeler arasında bir birlik oluşturmayı hedefleyen önemli çabalar gösterdiği ifade edilmiştir (Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, 2016). Bu sempozyum

kültürel kimlik paylaşımının ve iş birliğinin artışı, Müslüman ülkeler arasındaki dayanışmaya bağlamış; bu dayanışmanın merkezi ve çekici gücü olarak Türkiye'yi göstermiştir.

2018 yılına gelindiğinde DEİK/Türkiye-Afrika İş Konseyleri, Afrika kıtasında 281 etkinlik düzenlemiştir. Bu etkinlikler Afrika'da Türk şirketlerinin daha fazla yatırım yapmasına olanak sağlamıştır. Sudan, Tanzanya Tunus gibi Afrika ülkelerine Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın yaptığı ziyaretler, Afrika'da ilişkilerin sadece ekonomik ve ticaretle sınırlı olmadığını göstermiş; kültürel ve tarihî bağlarla da güçlendirilmesine yönelik adımlar atıldığını göstermiştir (DEİK, 2018).

III. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi, Türkiye'nin Afrika'ya yönelik politikasında Afrika Açılımı söyleminden Afrika Ortaklığı modeline geçişi ifade etmiştir. Bu değişim, Afrika ülkelerinin Türkiye'yi nasıl konumlandığı açısından yeni analizleri beraberinde getirmiştir. Uluslararası akademik çalışmalar, Türkiye'nin kıtadaki yerleşik diplomatik mekanizmalarının, bölgesel kalkınma projeleri ve yerel iş birlikleriyle güçlendiğini göstermektedir (MFA, 2022: 113). Zirvede tarım, eğitim, güvenlik ve teknoloji gibi stratejik alanlarda iş birliğinin geliştirilmesi hedeflenmiş, Afrika'daki küresel sorunlara karşı Türkiye'nin açık desteği vurgulanmıştır (Dudlák, 2024: 21).

Zirvede belirlenen beş stratejik iş birliği alanı şunlardır (Üçüncü Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi Bildirisi, 2021: 3):

- Barış, Güvenlik ve Yönetişim
- Ticaret, Yatırım ve Sanayi
- Eğitim, Bilgi Teknolojisi ve Gençlik/Kadın Gelişimi
- Altyapı Geliştirme ve Tarım
- Dayanıklı Sağlık Sistemlerinin Teşvik Edilmesi

Bildiride değinilen bir başka konu göçmen kaçakçılığı, insan ticareti ve terörizm, gibi suçlarla birlikte mücadele konusudur. Özellikle, FETÖ'nün Afrika'daki yapılanmalarıyla mücadele etmek

amacıyla iş birliği yapılması kararlaştırılmıştır. Bu bağlamda Afrika'daki FETÖ okulları ya kapatılmış ya da Türk Maarif Vakfı'na (TMV) bağlanmıştır (ORSAM, 2025: 17-18).

Bildiri sonrasında karar verilen noktalar doğrultusunda bürokratlar düzeyinde görüşmeler sürekli devam etmiştir. Afrika ve Türkiye, ekonomik olarak 'kazan-kazan' prensibi doğrultusunda karşılıklı fayda sağlamayı amaçlarken, kültürel olarak da sivil toplum kuruluşları aracılığıyla ortak plan ve projeler geliştirerek iki toplum arasındaki bağları güçlendirmeye devam etmektedir. Bu yaklaşım, Türkiye'nin kalkınma yardımları politikalarını benzersiz kılan unsurlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Hem yerel paydaşlarla güçlü iş birliği hem de doğrudan sahada yürütülen projeler, Türkiye'nin dış yardım modelinin etkinliğini arttırmakta ve sürdürülebilir kalkınma perspektifi ile uyumlu hâle getirmektedir. Türkiye'nin Afrika'daki kalkınma sürecinde kalıcı bir etki yaratabilmesi için yerel ortaklıkların güçlendirilmesi ve uzun vadeli projelere odaklanması kritik bir strateji oluşturmaktadır.

Türkiye, Afrika ile ilişkilerinde kazan-kazan prensibi çerçevesinde hareket ederek ekonomik, kültürel ve kalkınma odaklı bir model sunmuştur. Afrikalı akademisyenlerin değerlendirmelerine göre, Türkiye'nin kıtadaki etkisi sadece ekonomik iş birlikleriyle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda insani yardım ve kalkınma odaklı projeleriyle sürdürülebilir kalkınma hedeflerini desteklemektedir (Dudlák, 2024: 23). Türkiye'nin diplomatik ve kalkınma odaklı stratejisi, Afrika ülkelerinin kendi politik önceliklerine paralel olarak şekillenmekte ve küresel kalkınma hedefleri ile örtüşmektedir (Özkan & Akgün, 2010: 532).

4) Türkiye'nin Afrika Açılımı: Çok Boyutlu Bir Perspektif

Türkiye'nin Afrika açılımı, tarihsel ve kültürel derinliğiyle şekillenmiş, 2000'li yıllardan itibaren ivme kazanan ve küresel ölçekte Kafkaslar ve Orta Doğu'dan sonra dış politikada stratejik bir konuma yerleşen çok boyutlu bir vizyondur (Uchegara, 2008: 43).

Bu açılım, farklı dönemlerde çeşitli aşamalardan geçerek Türkiye'nin uluslararası alandaki etkinliğini artıran temel unsurlardan biri haline gelmiştir. Bu açılım, ekonomik, kültürel ve diplomatik girişimlerin yanı sıra yatırım, kalkınma ve insani yardım faaliyetleriyle kapsamını genişletmekte ve Türkiye'nin Afrika'daki stratejik vizyonunu derinleştirmektedir. Afrika açılımı dönüşerek kazan-kazan stratejisine evrilmiş ve karşılıklı etkileşimler sayesinde gelişmeye devam etmektedir (Halatçı, 2021).

Türkiye'nin Afrika açılımı kültürel, tarihî ve ideolojik temelden gelen ilişkilerle sınırlı kalmamış, aynı zamanda ekonomik yatırımlar, kalkınma yardımları ve sosyal dönüşüm süreçlerine de temel oluşturulmaktadır. Maarif Vakfı, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Yunus Emre Enstitüsü, Türk Eximbank, Türkiye Bursları, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK), ve özel sektör yatırımları gibi farklı kurumlar ve mekanizmalar ile çeşitli işleyiş süreçleri bu sürecin yürütülmesini sağlamaktadır (Arpa & Bayar, 2019: 204).

Türkiye, Afrika'da kalkınma yardımlarını kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları (STK) aracılığıyla iki temel üzerinden yürütmektedir. Kamu kurumlarının sürece dahil olması resmî yardımlar olarak değerlendirilirken, STK'ların gerçekleştirdiği kalkınma yatırımları özel sektör ile birlikte ilerlemektedir. TİKA, bu bağlamda diğer sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği içinde bölgedeki çalışmalarıyla öne çıkan kurumlar arasındadır (Arpa ve Bayar, 2022: 69).

TİKA, 'Afrika sorunlarına Afrika çerçevesinde çözümler' sloganıyla (TİKA, 2025: 14) yılda ortalama 400'ün üstünde proje gerçekleştirmekte ve Afrika'daki 25 ofisiyle diğer STK'larla iş birliği içinde kalkınma projeleri gerçekleştirmektedir. 2018 yılında 826,5 milyon dolarlık dış yardımın büyük bir bölümü Arakan, Filistin ve Afrika'ya aktarılmış ve yine Afrika'da eğitim destekleri kapsamında 13.698 öğrenciye burs bağlanmıştır. Bu bağlamda özel sektör yatırımları da dalgalanmalar olsa da (2011'de 879,2 milyon dolar,

2014'te 2,412 milyar dolar, 2019'da 215,8 milyon dolar) dikkat çekecek boyutta önem arz etmektedir (Arpa ve Bayar, 2022: 6). Türkiye OECD DAC oranlarına göre birçok ülkeyi geride bırakarak, BM'nin %0,7'lik kalkınma hedefini 2017'de %0,95'lik millî gelir oranı ile aşmıştır. 2017'de resmî kalkınma yardımları 8,12 milyar doları bulurken, özel akımların da dâhil olmasıyla toplam kalkınma desteği 9,359 milyar dolara yükselmiştir (Arpa ve Bayar, 2019: 204-205).

Türkiye TİKA aracılığıyla Afrika'da devam eden su krizine karşı da projeler üretip, bu soruna çözüm aramaktadır. Nijer, Etiyopya, Sudan, Burkina Faso, Mali, Batı Afrika ve Somali'de açtığı su kuyuları açarak ve Etiyopya'nın Shinille bölgesinde sarnıç ve keson kuyu inşa ederek temiz suya erişimin kolay olmasına katkı sağlamıştır. Somali Temiz Suyu Erişiyor projesi kapsamında sondaj kuyuları, depo ve şebeke sistemleri kurulmuştur (TİKA, 2014: 57).

TİKA, kültürel miras kapsamında Afrika'da restorasyon çalışmalarına önem vermekte ve bu çalışmalarına devam etmektedir. Etiyopya'da Mekele kenti yakınındaki Necaşi köyündeki Kral Necaşi Eshame'nin türbesini ve camisini restore etmiş, 15 sahabenin mezarlarını da onarmıştır. Ayrıca Harar Eyaleti'nde bulunan Osmanlı Konsolosluk Binasını, aslına uygun olarak onaracak ve ülkenin kültürel varlıkları arasına dâhil edilecektir (TİKA, 2014: 61).

Türkiye'nin Afrika açılımının ekonomik boyutu, 2003 yılında Dış Ticaret Müsteşarlığının "Afrika Ülkeleriyle Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi" ile başlamıştır. Açılan yeni müşavirliklerle geliştirilen bu strateji, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'ne (TOBB) bağlı DEİK'in, Kuzey Afrika'daki iş konseylerine ek olarak Güney Afrika, Sudan ve Etiyopya ile de iş konseyleri kurulmuştur. Ayrıca Türkiye-Afrika Ticaret Odasının (TAC) kurulmasına karar verilerek, karşılıklı iş birliğinin artması için önemli bir adım daha atılmıştır. Fas, Tunus ve Mısır ile serbest ticaret anlaşması imzalamış ve Afrika

Kalkınma Bankası ve Afrika Kalkınma Fonu'na üye olmuştur (Çomak, 2011: 208-210).

Ekonomik kalkınma yatırımları devam ederken, sağlık sektöründeki kaynak yetersizliği, küresel sağlık yardımlarının ciddi azalması sağlık hizmetlerinin sektöre uğramasına sebep olmaktadır. Afrika'daki büyüme odaklı yatırımlar devam ederken, sağlık sektöründe 2021-2025 döneminde Official Development Assistance (ODA) kapsamında yaşanan %70'lik kesinti, anne ve çocuk sağlığı hizmetlerini, pandemi hazırlıklarını ve hastalık kontrol programlarını olumsuz etkilemiştir. Africa Centres for Disease Control and Prevention (CDC) tarafından geliştirilen çözümler ise kaynak yetersizliği nedeniyle hayata geçirilememektedir (Africa Centres for Disease Control and Prevention, 2025). Bu olumsuzluklara rağmen, Türk STK'lar çalışmalarını yerel sağlık bakanlıkları ile koordineli bir şekilde yürütmeye devam etmekte ve açılan hastaneler bu iş birliği kapsamında faaliyet göstermektedir. TİKA ayrıca Somaliland'a 5 tam donanımlı ambulans bağışlayarak sağlık hizmetlerine katkı sağlamıştır (TİKA, 2017).

Türkiye, Afrika ile iş birliği konusunda her alanda etkin olmaya ve bölgede istikrarın sağlanması için gerekli adımları atmaya özen göstermektedir. Bu bağlamda barış ve istikrar için Birleşmiş Milletler'e destek olmaktadır. 1993-1994 yılları arasında Somali'de gerçekleştirilen ikinci BM Somali Operasyonu'nun (UNOSOM-II) komutanlığını üstlenmiş ve 300 kişilik birlik ile destek vermiştir. Türkiye hala BM Sierra Leone Misyonu (UNAMSIL), BM Kongo Gözlem Heyeti Sivil Polis Misyonu (MONUC), BM Sudan Misyonu (UNMIS), BM Fildişi Sahili Operasyonu (UNOC), BM Burundi Misyonu (BINUB) ve BM Liberya Misyonu (UNMIL) gibi barış ve güvenlik çabalarına katkı sağlanmaktadır (Çomak, 2011: 210).

Türkiye, Afrika ile iş birliğini her alanda geliştirmeye devam etmektedir. Türkiye 2009 yılında İstanbul'da düzenlenen Afrika Sivil Havacılık Örgütü (AFCAC) konferansında dokuz Afrika

ülkesiyle havacılık alanında ikili anlaşmalar imzalamıştır. Bu bağlamda Türk Hava Yolları (THY) da bu açılıma destek vermiş ve kıtaya direkt uçuşlarını artırmıştır. THY, Afrika'nın farklı bölgelerine ulaşmayı kolaylaştırmak için; Hartum (Sudan) ve Addis Ababa (Etiyopya) (22 Nisan 2006), Lagos (Nijerya) (27 Temmuz 2006), Johannesburg (Güney Afrika) (17 Eylül 2007), Nairobi (Kenya) (20 Şubat 2009), Dakar (Senegal) (29 Mart 2009), Entebbe (Uganda) ve Darüßelam (Tanzanya) (14 Haziran 2010) ile Akra (Gana) (13 Temmuz 2010) gibi önemli şehirlerde uçuş başlatmıştır (Çomak, 2011: 211).

Tablo 1: Türkiye'nin Afrika Açılımına Dair İstatistikler

KATEGORİ	VERİ	KAYNAK
Diplomatik Temsilcilikler	2002'de 12 büyükelçilik → 2022'de 44 büyükelçilik	T.C. Dışişleri Bakanlığı (2025)
Ticaret Hacmi	2003'te 5,4 milyar dolar → 2021'de 34,5 milyar dolar	T.C. Ticaret Bakanlığı (2025)
Türk Doğrudan Yatırımları	2003'te 100 milyon dolar → 2019'da 6,5 milyar dolar	T.C. Ticaret Bakanlığı (2025)
Afrika'daki Türk Okulları	24 ülkede 129 okul, 12.725 öğrenci	Maarif Vakfı (2025)
TİKA Kalkınma projeleri	22 koordinasyon ofisi	TİKA (2025)
Yunus Emre Enstitüsü	8 kültür merkezi	Yunus Emre Enstitüsü (2025)

Sonuç

Bu çalışma, Türkiye'nin Afrika'ya yönelik dış politikasının kimlik merkezli bir çerçevede şekillendiğini ve bu stratejinin siyasi, ekonomik ve kültürel boyutlarıyla çok katmanlı bir yapı sunduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye'nin Afrika'daki diplomatik varlığı,

yalnızca geleneksel çıkar ilişkileriyle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda ortak kimlik ve tarih bağları üzerinden şekillenen bir iş birliği anlayışını temel almaktadır.

Türkiye'nin dış politikada kimlik perspektifini benimsemesi hem bölgesel ilişkileri derinleştirerek hem de Afrika'daki etkisini artırarak önemli sonuçlar doğurmıştır. Bu etkileşimler, ekonomik diplomasi, kültürel diplomasi ve askerî iş birlikleri aracılığıyla güç kazanmış ve Türkiye'yi küresel güç dengelerinde daha etkin bir konuma taşımıştır. Özellikle 2002 sonrası dış politika değişimleri, Türkiye'nin Afrika açılımını ivmelendirerek çok boyutlu bir stratejiyle kıtadaki varlığını pekiştirmiştir.

Türkiye, Afrika'daki stratejik konumlanmasını güçlendirmek için ekonomik diplomasi ve kalkınma projelerine büyük önem vermektedir. Bu süreçte Eximbank ve DEİK gibi aktörler, Türkiye'nin Afrika'daki ekonomik girişimlerini desteklemekte, ticaret ve yatırımın ötesinde finansal sistemlerin geliştirilmesine katkı sunmaktadır. Bu girişimler, Afrika'nın ekonomik altyapısını güçlendirerek sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde önemli bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda Türkiye'nin kültürel diplomasi faaliyetleri, Maarif Vakfı, Yunus Emre Enstitüsü, TİKA ve Türkiye Bursları gibi kurumlar aracılığıyla kıtada kalıcı iş birlikleri kurmasını sağlamaktadır. Eğitim ve akademik projeler, Türkiye'nin Afrika'daki varlığını yalnızca ekonomik ve siyasi çıkarlar üzerinden değil, kültürel etkileşim ve kalkınma süreçleri aracılığıyla da sürdürülebilir bir noktaya taşımaktadır.

Türkiye'nin güvenlik politikaları ve askerî iş birlikleri, bölgedeki istikrara katkı sağlamayı amaçlayan bir strateji olarak öne çıkmaktadır. Somali, Libya ve Sahel bölgesinde yürütülen askeri iş birlikleri, kriz yönetimi süreçlerinde Türkiye'nin etkin rol oynadığını göstermektedir. Ancak bu süreç sadece askerî angajmanlarla sınırlı kalmayıp, güvenlik iş birlikleri ve bölgesel istikrarı destekleyici projelerle daha geniş bir vizyon sunmaktadır.

Türkiye'nin Afrika açılımı, çok boyutlu bir perspektifle şekillenmiş olup, kimlik, ekonomi, kültürel diplomasi ve güvenlik unsurlarının birleştiği bir dış politika stratejisini yansıtmaktadır. Türkiye'nin Afrika'daki girişimleri, bölgesel istikrarı desteklemek ve kalkınma süreçlerini hızlandırmak amacı taşıyan uzun vadeli bir ortaklık anlayışını ortaya koymaktadır. Bu yönelim, Türkiye'nin uluslararası ilişkilerdeki kimlik temelli duruşunun, çok kutuplu dünya vizyonu ile uyumlu olduğunu göstermektedir. Türkiye'nin Afrika'daki rolü, yalnızca siyasi ve ekonomik iş birlikleriyle değil, aynı zamanda bölgesel kalkınma ve güvenlik dinamikleriyle şekillenen karşılıklı bağımlılığın bir yansımasıdır.

Kaynakça

- Aras, B. (2011). Türkiye'nin Çok Boyutlu Dış Politikası. Türk-Asya Kongresi, TASAM, 26-27.
- Arpa, E. ve Bayar, M. (2019). Türkiye'nin Afrika'ya Yönelik Kalkınma Yardımlarının Yardım Etkinliği Açısından Değerlendirilmesi. Bilge Strateji, 11(21): 201-229.
- Arpa, E. & Bayar, M. (2022). Türk Dış Yardım Modeli: Afrika Örneği. Bölge Çalışmaları Dergisi, 1(2): 1-17.
- Asa, R. (2024). 21. Yüzyılda Zirve Diplomasisi Bağlamında Türkiye-Afrika İlişkileri. Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi, 11(103): 156-165.
- Ateş, E. (2019). 1996-2002 Arası Dönemde Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerindeki Gelişmeler. Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, 7(1): 26-50.
- Ateş, E. (2019). Türkiye'nin İmzaladığı Serbest Ticaret Anlaşmaları: İki Yanlı Sektörel Bir Analiz ve Dış Ticaret Politikası Açısından Bir Değerlendirme. Sosyoekonomi, 27(42): 255-282.
- Ateş, H. (2023). Türkiye'nin Yumuşak Güç Enstrümanı Olarak Kültürel Diplomasi ve İletişim. İletişim Başkanlığı Yayınları.
- Aydın Düzgüt, S. (2025). Foreign Policy and Identity Change: Analysing Perceptions of Europe among the Turkish Public. Journal of International Relations, 12(1): 1-15.
- Africa Centres for Disease Control and Prevention. Africa's Health Financing in a New Era. Erişim tarihi: 01.04.2025. <https://africacdc.org/news-item/africas-health-financing-in-a-new-era-april-2025/>.
- BBC Türkçe. (4 Nisan 2019). ABD, Türkiye'yi F-35 programından çıkardı. BBC News Türkçe. Erişim tarihi: 14 Mayıs 2025. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-47809807>.
- Birlik, Gültekin K. (2022). Atatürk Dönemi Dış Politikasında Barış İlkesinin Uygulanmasına Bir Örnek: İspanya İç Savaşı. Akademik Bakış, 15(30): 115-136.
- Bulut, F. (2019). Küresel Siyasette Kültürel Diplomasi'nin Yeri: Türkiye'nin Durumuna Dair Tespit ve Öneriler. İlke İlim Kültür Eğitim Derneği, Politika Notu, No. 2019/09, İstanbul.
- Cumhurbaşkanlığı. (16-18 Aralık 2021). "Üçüncü Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi: Birlikte Kalkınma ve Refah için Güçlendirilmiş Ortaklık Bildirisi." İstanbul, Türkiye: 3-9. Erişim tarihi: 15 Şubat 2025. <https://tccb.gov.tr/assets/dosya/2021-12-18-afrikazirve-bildiri.pdf>.

- Çavuş, T. (2012). Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2(2): 23-37.
- Çavuşoğlu, M. (2025). 2017 Yılına Girerken Dış Politikamız. T.C. Dışişleri Bakanlığı, Erişim tarihi: 12.02.2025. https://www.mfa.gov.tr/site_media/html/2017-yili-basinda-dis-politikamiz.pdf.
- Çomak, İ. (2011). Türkiye'nin Afrika Politikası ve Sağlık Sektöründe Çalışan Türk STK'ların TİKA'nın Desteğinde Afrika'da Yürüttüğü Faaliyetlerin Bu Politikaya Etkisi. Avrasya Etüdleri, 40(2): 201-222.
- Davutoğlu, A. (2001). Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu. İstanbul: Küre Yayınları.
- DEİK. "Hakkımızda." Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu. Erişim tarihi: 10.04.2025. <https://www.deik.org.tr>.
- Demir, E. M. (2021). Türkiye'nin Suriye Politikası Bağlamında TSK'nın Suriye'deki Sınır Ötesi Harekâtlarının Nedenleri ve Sonuçları. İstanbul Üniversitesi, 5(2): 541-580.
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK). (2016). "Türkiye-Afrika Ekonomi ve İş Forumu, 2-3 Kasım, İstanbul, Sonuç Raporu." Erişim tarihi: 02.04.2025.
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK). (2018). "Türkiye-Afrika Ekonomi ve İş Forumu, 2018 Yılı Olağan Genel Kurulu Faaliyet Raporu." 23 Aralık 2018, İstanbul. Erişim tarihi: 14.02.2025.
- Dudlák, T. (2024). Southern Opening: Turkish Soft Power in Sub-Saharan Africa. Journal of Balkan and Black Sea Studies, 7(13): 89-114.
- Durakçay, F. A. ve Canveren, Ö. (2017). Türkiye'nin Bölgesel Güç Olma Hedefi Çerçevesinde Değişen Dış Ticaret Politikası: 2002-2012 Dönemi. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Gazi Akademi Genç Sosyal Bilimciler Sempozyumu 2017 Özel Sayısı: 255-274.
- Efe, M. (2015). Afrika'yı Anlamak ve Afrika-Türkiye İlişkileri. Murat Kitabevi.
- Ekinci, A. (2013). 2001 Krizi Sonrası Türkiye Ekonomisindeki Büyümenin Sırrı: Daha Liberal Bir Ekonomi(?). Liberal Düşünce, 18(72): 109-126.
- Eyilik, A. (2019). Kalkınmada Küresel İşbirliğinin Sağlanmasında Türkiye'nin Kalkınma Yardımları Politikasının Değerlendirilmesi. Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi, 1(1): 74-88.
- Erhan, Ç. (2010). Türk Dış Politikasının Güncel Sorunları. İmaj Yayıncılık - Politika Dizisi.

- Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi. (2016). II. Uluslararası Türkiye-Afrika İlişkileri Sempozyumu. İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi. Erişim tarihi: 15.02.2025.
- Halatçı, B. (2021). Türkiye'nin Afrika Açılımı: Türkiye-Afrika İlişkilerinin Altında Yatan Temel Dinamikler. AKEM. Erişim tarihi: 03.03.2025. <https://www.akem.org.tr>.
- Hazar, N. (2023). Turkish Foreign Policy and the Importance of Türkiye's Policy of Outreach to the African Continent. PERCEPTIONS: Journal of International Affairs, 28(1): 11-26.
- Hale, W. (2003). Türk Dış Politikası 1774-2000. Çev. Petek Demir, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Karagül, S. ve Arslan, İ. (2013). Türkiye'nin Afrika Açılım Politikası: Tarihsel Arka Plan, Stratejik Ortaklık ve Geleceği. Uluslararası Hukuk ve Politika, 9(35): 21-55.
- Kardaş, T. ve Erdağ, R. (2012). Bir Dış Politika Aracı Olarak TİKA. Akademik İncelemeler Dergisi, 7(1): 167-194.
- Mazlum, M. Uluslararası İlişkiler ve Kültür-Kültürel Diplomasi, Academia.edu. Erişim tarihi: 01 Nisan 2025. <https://www.academia.edu/9064346>.
- MÜSİAD. Afrika El Sanatları Pazarı ve Kültür Evi. Erişim tarihi: 14.02.2025. <https://www.musiad.org.tr/icerik/afrika-el-sanatları-pazarı--77>.
- OECD Development Assistance Committee (DAC). (2022). Africa Development Aid Report. OECD Publishing.
- Oğurlu, E. (2017). Türk Dış Politikasında Afrika Açılımı. Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 5(5): 47-62.
- Orta Doğu Araştırmalar Merkezi (ORSAM). (2022). Üçüncü Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi. Erişim tarihi: 15 Şubat 2025, s. 17-18. https://www.orsam.org.tr//d_hbanaliz/ucuncu-turkiye-afrika-ortaklık-zirvesi.pdf.
- Öcal, M. (2010). Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Bölgesel ve Küresel Güvenlik ve Barışa Katkısı. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(28): 281-311.
- Öğütçü, M. (1998). Türkiye'de Yeni Bir Ekonomik ve Ticari Diplomasi Stratejisine Doğru. Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD).
- Özkan, M. ve Akgün, B. (2010). Turkey's Opening to Africa. The Journal of Modern African Studies, 483, Cambridge University Press: 525-546.
- Özkan, M. (2010). Turkey's Rising Role in Africa. Turkish Policy Quarterly, 9(4): 93-105.

- Özkan, M. (2012). Türkiye'nin Sahraaltı Afrika Politikası 2011. SETA Foundation for Political, Economic and Social Research: 657-680.
- Purtaş, F. (2013). Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasi. Gazi Akademik Bakış Dergisi, 7(13): 1-14.
- Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs (MFA) - T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2022). Turkey-Africa: Solidarity and Partnership.
- Rustamov, E. (16 Mart 2007). Türkiye'nin NATO ile Olan İlişkisi. TASAM. Erişim tarihi: 01.04.2025.
- Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı. Afrika'da TİKA: Türk Halkının Kalbinden. Erişim tarihi: 02.04.2025.
- SAM Stratejik Araştırmalar Merkezi. Afrika Açılımı ve Ortaklık Politikamız. Erişim tarihi: 15.02.2025. <https://www.sam.gov.tr/bilgi-notlari/afrika-acilimi-ve-ortaklik-politikamiz-0>.
- Şahin, Y. (2022). Dış Politika, Kimlik ve İç Politika İlişkisi: 2002-2016 Türkiye Örneği. İdeal Kent, 13(37): 2248-2283.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı. Gümrük Birliği. Erişim tarihi: 13.04.2025. https://www.ab.gov.tr/gumruk-birligi_46234.html.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. Türkiye-Afrika İlişkileri. Erişim tarihi: 25.12.2024. <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>.
- Tosunoğlu, Ş. (2015). Türkiye'nin Resmi Kalkınma Yardımları Politikası: Eğilimler ve Hedefler. Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 4(10): 4-29.
- Turhan, Y. (2024). Foreign Aid in Türkiye-Africa Relations: Past, Present and Future. İçtimaiyat Dergisi, 775-790.
- Türkiye İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA). (2014). Afrika'da TİKA Farkı, 4.
- Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA). (2017). Türkiye'nin Yaptığı Hastanelerde Şifa Buluyorlar. Erişim tarihi: 02.02.2025.
- Türkiye İhracatçılar Meclisi. (22 Ocak 2013). İhracatçılar Afrikadan Umutlu Döndü, Sıra İşbirliği Anlaşmalarında. UTİKAD, Erişim tarihi: 02.04.2025. <https://www.utikad.org.tr/Detay/Sektor-Haberleri/10683/ihracatcilar-afrikadan-umutlu-dondu-sira-isbirligi-anlasmalarinda>.
- Uchegara, Kieran E. (2008). Continuity and Change in Turkish Foreign Policy Toward Africa. Gazi Akademik Bakış, 2(3): 43-64.
- Uzunöner, M. E. ve Çıkırıkçı, T. (2023). Türkiye, ABD ve Rusya'nın Libya İç Savaşına Yönelik Politikalarının Karşılaştırmalı Analizi. Düşünce Dünyasında Türkiz, 14(64): 11-55.

- Yatağan, A. G. (2018). Sert Güç Unsurlarının Yumuşak Güç Aracı Olarak Etkileri. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 28(2): 69-94.
- Yücel, H. (2023). Türk-Amerikan İlişkilerinde S-400 Krizi. Ankara: SETA Yayınları.
- Zürcher, E. J. (2005). Modern Türkiye'nin Tarihi. İstanbul: İletişim Yayınları.